

MAGDALENA DRAGIČEVIĆ

UKRASNI POVEZ ZA GLAVU S NALAZIŠTA GREBLJE U KNINU

UDK 904:903.07*05«(497.13)
Izvorni znanstveni članak
Original Scientific Paper

Magdalena Dragičević
Y — 58000 Split
Muzej hrvatskih
arheoloških spomenika

U ljetu 1968. godine Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu i Arheološki muzej u Zagrebu započeli su istraživanja na sjeveroistočnoj padini brda Spas kod Knina, na nalazištu zvanom Greblje gdje je otkrivena velika ranosrednjovjekovna nekropola iz vremena seobe naroda.¹ Groblja iz tog razdoblja nisu na našem području tako brojna, iako grobova ima i u urbanim središtima kao što su Salona i Narona, a predmeta iz toga doba ima i u nekim grobovima u sjevernodalmatinskoj Zagori, u Kašiću, te na još nekim dalmatinskim nalazištima, u Pridrazi, Biskupiji kod Knina, Unešiću kod Drniša, u Vrlici itd.² Zbog toga je otkriće tog naseobinskog groblja na nalazištu Greblje od posebne važnosti.

Nalazi u grobovima, otkriveni u spomenutim istraživanjima, sasvim sigurno obilježavaju istočnogotsku prisutnost u ovim krajevima, koja je, kao što je poznato, na razne načine posvjedočena u prvoj polovici 6. st. Grobni nalazi djelomice su pripadali predmetima dnevne uporabe, a znatno je veći broj ukrasnih predmeta koji su bili dijelovi ženske nošnje. Među te predmete koji se danas čuvaju u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu spada i vrlo lijepo dekorirana istočnogotska kopča što zajedno s fragmentima zlatnih lamela (niti) predstavlja grobnu cjelinu ženskog groba br. 173. Upravo te zlatne lamele, nađene kod glave pokojnice, bit će predmet ovog kratkog razmatranja³ (sl. I i 2; Tab. I i II).

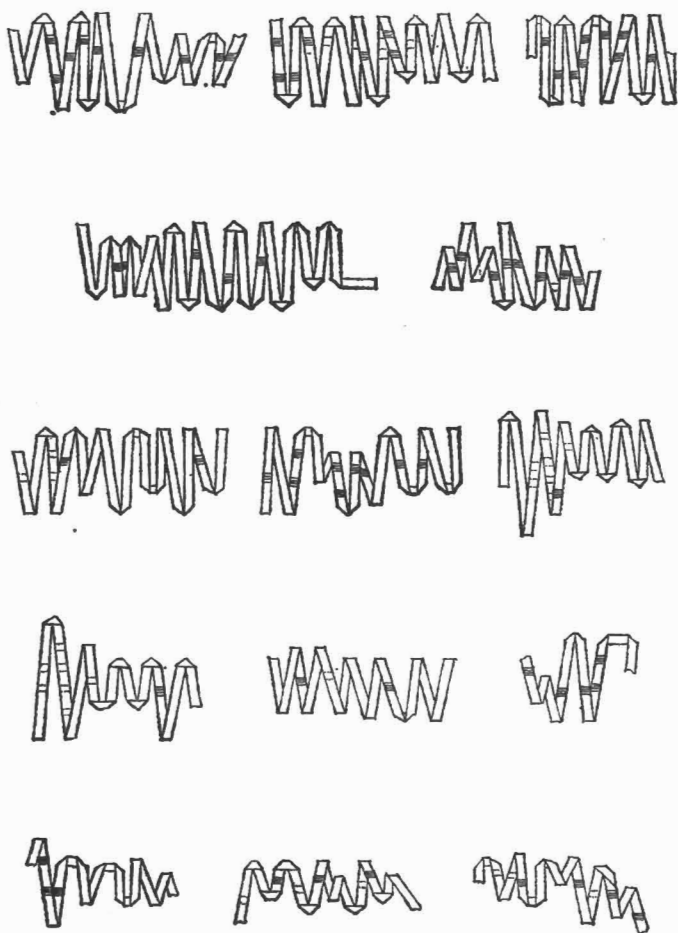
Upotreba zlatnih lamela za ukrašavanje skupocjenog tekstila veoma je stara. Spominje se i u biblijskim tekstovima i, dakako, i poslije toga.⁴

¹ Istraživanja su vodili Z. Vinski i D. Jelovina. Otkriveno je 218 grobova. U 67 grobova nađeni su grobni prilozi. Usp.: D. Jelovina, Najstarije istraženo groblje u Kninu, *Slobodna Dalmacija*, 8. svibnja 1976. god., str. 5.

² Z. Vinski, Rani srednji vijek u Jugoslaviji od 400. do 800. godine, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. ser., sv. V. Zagreb 1971, 53, 55.

³ Zahvaljujem profesoru Z. Vinskom koji mi je dopustio uvid u taj materijal i omogućio da ga objavim.

⁴ Larousse XXe siècle, vol. 1, Paris 1928, 875.

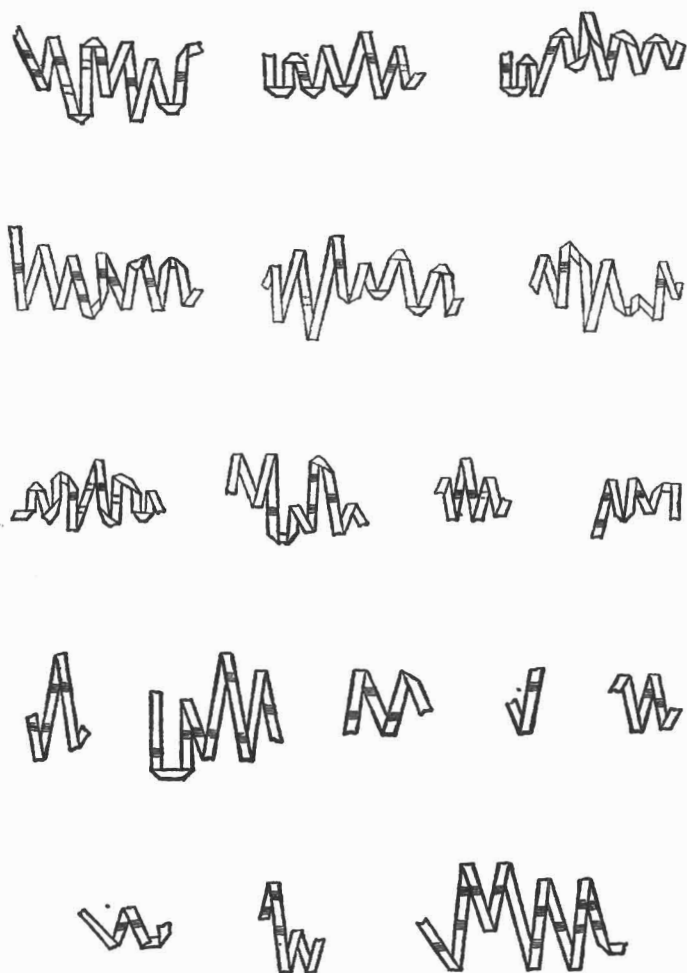

Sl. 1. Knin-Greblje, zlatne lamele; mj. 1:2 (crtao M. Rogo-
šić). — *Knin-Greblje, lamelles d'or; l'échelle 1:2 (Dessins de
M. Rogošić)*

Bliže našem vremenu, u tekstilnim radionicama bizantskoga doba rabila se i zlatna nit, ali i zlatna lamela za ukrašavanje (brokatiranje) svečane odjeće. Stoga je zlatna, odnosno srebrna pozlačena nit i poznata kao bizantska ili ciparska, jer se u radionicama toga otoka upotrebljavala pri izradi tekstilnih predmeta.⁵

U spomenutoj zatvorenoj cjelini groba 173 pronađene su i zlatne lamele — poput niti — koje su pripadale brokatiranom povezu za glavu. Taj je povež nesumnjivo bio dio cjeline skupocjene odjeće. Ostaci zlatnih lamela (inv. br. 4632 do 4663) ukupne su težine 2.020 miligrama, dimen-

⁵ H. Schmidt, *Alte Seidenstoffe*, Braunschweig 1958, 31.

Sl. 2. Knin-Greblje, zlatne lamele; mj. 1:2 (crtao M. Rogošić). — *Knin-Greblje, lamelles d'or; l'échelle 1:2 (Dessins de M. Rogošić)*

zija od 0,75 do 1,25 mm. Sam ukras je geometrijskog obilježja koje u konačnoj slici ima oblik slova »V«. Poznata su i stepeničasta rješenja ukrasa, kao i ona koja pokazuju oblik križa.⁶ Tako ukrašene vrpce karakteristične su za 6. st. i to na širem području Evrope. Likovni učinak postizavalo se apliciranjem lamela na podlogu u obliku površinskog veza ili pak u spletu sa soumak-tkanjem.⁷ Naše zlatne lamele najvjero-

⁶ E. Crowfoot — S. Chadwick Hawkes, *Early Anglo-Saxon Gold Braids, Medieval Archaeology*, 11, London 1968, 51.

⁷ G. M. Crowfoot, *The Braids. The relics of Saint Cuthbert*, London 1956, 455.

jatnije su bile vezane površinskim vezom za podlogu, na što upućuju utisnute oznake tkanih niti koje su na njima vidljive.

Osnova na koju su lamele bile aplicirane mogla je biti izrađena od više vrsta niti, kao što su npr. vuna, svila ili lan. Poznate su neobično fine ukrasne vrpce za glavu načinjene od vune ukrašene zlatom koje su nađene u Talpowu i datiraju se u 6. st.⁸ U doba kasnog carstva upotrebljavao se i laneni tekstil (npr. nalaz u sarkofagu iz Aquincuma),⁹ a ostaci tkanina sačinjeni od lanenih niti, vune ili svile poznati su na mnogim nalazištima u Panoniji iz spomenutog doba.¹⁰ Valja usput spomenuti da su poznati i slučajevi tkanja istodobnom uporabom različitih materijala: vune, lana i svile.

U slučaju nalaza s nekropole Greblje, valja naglasiti da u spomenutom grobu nisu pronađeni nikakvi ostaci tkanine koji su našim lamelama služili kao podloga.

Ukrasni povež pokrivač je čelo, na stražnjem dijelu glave mogao je biti upleten u kosu, mogao je biti učvoren, a krakovi su mogli i slobodno visjeti. Na prednjem dijelu takvi su povezi obično bili ukrašeni zlatnim lamelama. A. Geijer je, pak, pronašla u jednom vikinškom grobu ukrasni povež za glavu koji je u cijeloj svojoj dužini bio brokatiran.¹¹ Povež je osim ukrasne imao i funkcionalnu zadaću, kao rubna dekoracija vela na glavi, mogao ga je i pridržavati.¹² Takve ukrasne vrpce, kako smatra E. Crowfoot, bile su hir modnog ukusa. Ukrašavale su glavu žene u svečanim i obrednim prilikama i u merovinško doba. Za Karolinga nazivaju se *vitta*. Tada su podloge bile načinjene od vunenih niti prirodne boje, a mladoj su nevjesti pridržavale kosu ispod vela pri činu vjenčanja.¹³ *Vittae* su bile navelike prihvaćene i uglednim su ženama bile sastavni dio raskošne svečane odjeće.¹⁴ Valja spomenuti i veo merovinske kraljice Arnegunde, pokopane u Saint-Denisu (Paris), koji upućuje na zaključak da je takav tip pokrivala za glavu bio uobičajen u 6. st.¹⁵ Zbog upravo iznesenoga može se pretpostaviti da je i žena u grobu 173 nekropole Greblje kod Knina mogla imati na glavi, osim ukrasne vrpce, i jedan veo.

Ovaj nalaz, koji se pouzdano može datirati orlovskom kopčom pronađenom u toj zatvorenoj grobnoj cjelini, potvrđuje pretpostavku E. Crowfoot i S. Chadwick Hawkes, koje su proučavanjem nalaza iz ženskih grobova 6. i 7. st. došle do zaključka da ukrasne vrpce za glavu pripa-

⁸ E. Crowfoot — S. Chadwick Hawkes, *o. c.*, 57.

⁹ L. Nagy, *Az acuincumi mumiatemetkezések (Mummy-burials in Aquincum), Dissertationes Pannonicae*, I/4, Budapest 1935, 8.

¹⁰ A. Geijer — E. B. Thomas, *The Viminacium Gold Tapestry. A unique textile fragment from Hungary. Särtryck ur Meddelanden fran Lunds Universitets Historiska Museum*, Lund 1964—1965, 225.

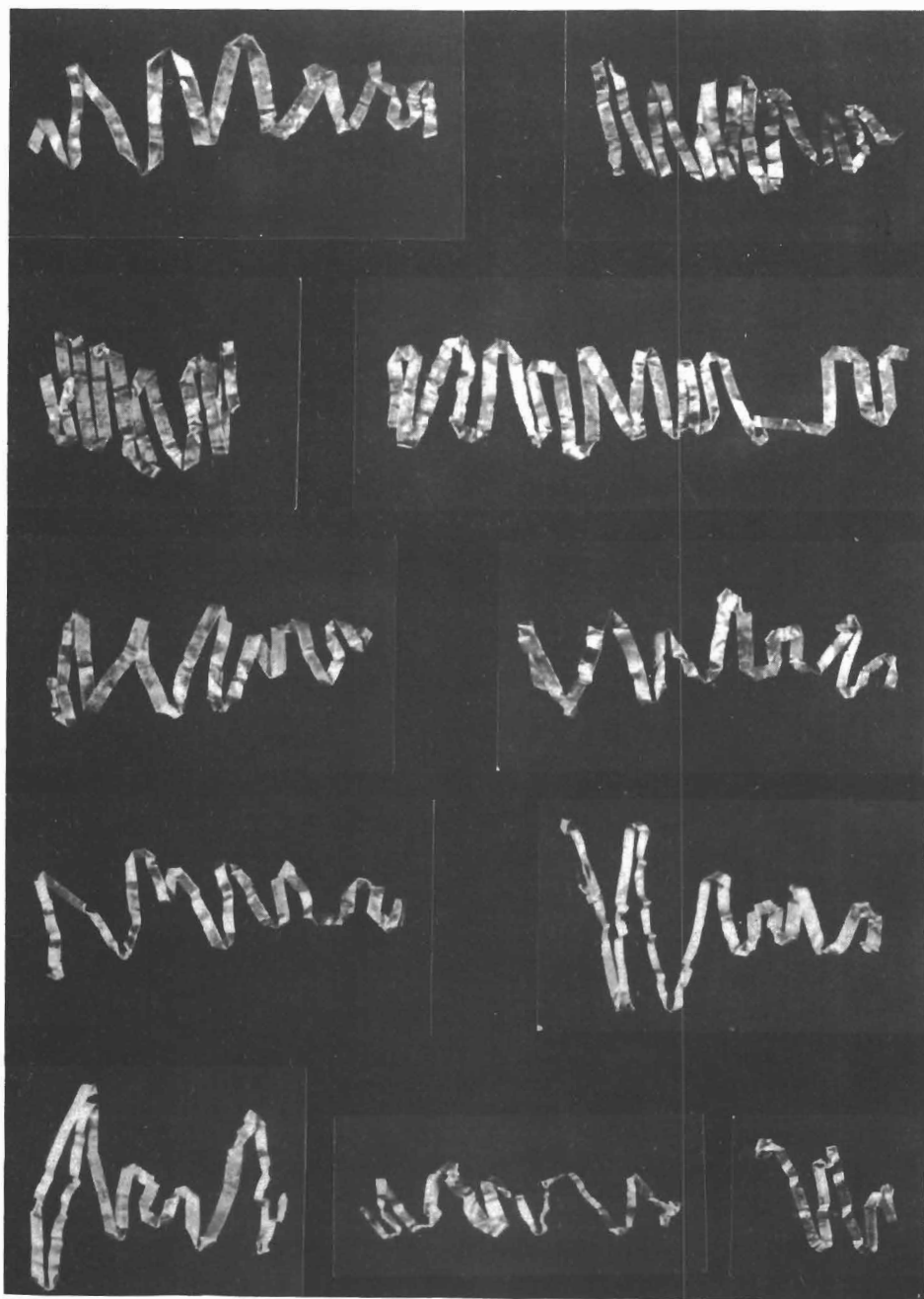
¹¹ A. Geijer, *Birka*, III, Uppsala 1938, 68.

¹² E. Crowfoot — S. Chadwick Hawkes, *o. c.*, 51.

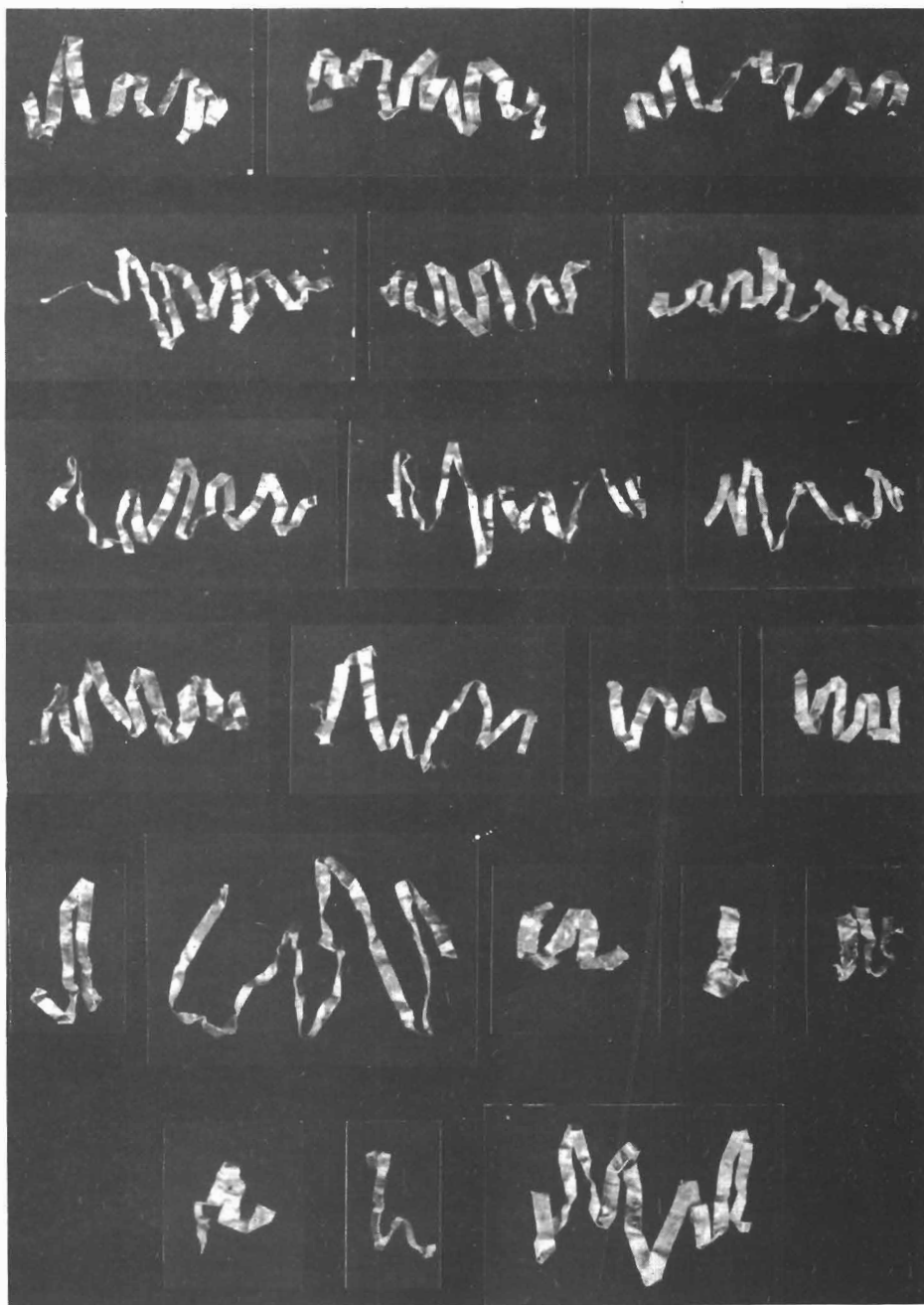
¹³ *Iste, o. c.*, 61.

¹⁴ *Iste, o. c.*, 62.

¹⁵ *Iste, o. c.*, 63. — M. Fleury, *Les fouilles de la basilique depuis Violet-le-Duc, Dossiers de l'archéologie*, 32, Découverts à Saint Denis, Paris 1979.

Knin—Greblje, zlatne lamele; mj.: 1:2 — Knin—Greblje, lamelles d'or; l'échelle 1:2

Knin—Greblje, zlatne lamele; mj.: 1:2 — Knin—Greblje, lamelles d'or; l'échelle 1:2

daju 6. st. jer takvih više nema u kasnijim grobovima.¹⁶ Iste autorice smatraju da su neki tipovi vrpca za glavu, nađeni u ranogermanskim grobovima, predstavljali dio ženske frizure.¹⁷

Prema svemu dosad iznesenom može se zaključiti da je ukrasni povez za glavu iz našeg groba 173, nađen kod same glave pokojnice, mogao služiti kao ukras njezina čela, ali pri tome ne treba isključiti ni mogućnost da je pridržavao veo, odnosno bio sastavni dio frizure.

Résumé

TURBAN ORNÉ PROVENANT DU SITE DE GREBLJE PRÈS DE KNIN

Dans la tombe 173 de la nécropole de Greblje près de Knin, cimetière qui date de l'époque des grandes invasions, on été découvertes une boucle ostrogothique et des lamelles d'or fragmenté avec lesquelles la trame du turban orné était brochée. Les matériaux archéologiques de cette nécropole sont datés du VIe siècle par Z. Vinski, et d'après les spécificités typologiques de la boucle découverte dans cette même tombe, il date la tombe 173 de la première moitié du VIe siècle. Par conséquent, d'après les exemples analogiques des sites européens, il convient d'attribuer cette découverte (ces lamelles d'or) au milieu du VIe siècle.

¹⁶ E. Crowfoot — S. Chadwick Hawkes, *o. c.*, 53.

¹⁷ *Iste, o. c.*, 63.